

Ifjúság, élet, irodalom

A különböző korok irodalmi felfogása mindig visszatükrözi az illető kor problémáit. Problémátlan koroknak üres az irodalma is. A polgári jólét és megelégedett nyugalom korszakában az irodalom legtöbbször stagnálni látszik. Az ilyen aranykorszakok felfogása szerint az irodalmak szerepe az, hogy megnyerjék az olvasó tetszését és szórakoztassanak. A magyar irodalomnak is volt már ilyen kora. A múlt század nyolcvanas, kilencvenes éveiben derűs mosoly fátyolozta be a jámbor palócok, Gyurkovics fiúk, lányok, valamint más hasonló termékek irodalmát. Ennek a kornak a felfogása egy versnek első-sorban tetszetősnek kell lennie. Az arany derűbe vesző jólét nem vette észre, hogy az irodalomnak más hivatása is van, — hogy a vers több is lehet, mint csinos! A Petőfitől kezdeményezett, Aranytól klasszikus magasztalokig fejlesztett, de követők által sablonná sülyesztett népies-reális irányú irodalomra nevelt olvasók és kritikusok nem vehették észre, hogy egy versben nagy szellemi erők is lehetnek elrejtve, amelyek tömegeket tudnak megmozgatni.

Az idő azonban eljárt felettünk és vele haladt az élet is. A jólét egyhangúnak hitt problémátlanságát súlyos kérdések zavarták meg. Az általános „vidékiek” világnézet helyébe új, idegenszerű európai világnézet lépett. Ennek megfelelően jelentkezett egy új, komplikáltabb, nyugtalanabb és európaibb, de egyúttal disszonanciákkal kevert irodalmi irány is. A XX. század olvasói és kritikusai ilyenformán azon vették észre magukat, hogy egy nagy irodalmi átalakulás korszakában élnek. Az átalakulási folyamat hősei az új idők dalait harsonázó fiatalok csoportja volt. Ez a csoport átlépte a régi irodalmi törvényeket, felszabadulást hozott mindaz alól, amit az új étellel jött felfogás és ízlés sablonszerűnek érzett. Új tárgyköre támadt a költészetnek, amelyet a tőle eddig elűző módon újszerű hangolásban tártak az olvasók és kritikusok elé.

Petőfi is kibővítette a költészet tárgykörét, de hogy utána újabb gátszakadás is lehetséges, ezt kevesen hitték. A konzervatív kritika tagadta ennek a lehetőségét és idegenkedve fogadta Ady és társai költészetét. Ez volt az *élet, ifjúság és irodalom összeütközése az irodalomtudománnyal*. Ennek az összeütközésnek be kellett következnie, mert csak a harc utalhatott a tanulmányozás útjára. A tudomány foglalkozni kezdett az új irodalom romantikus lázadásával és letérve a klasszikus stílus-ideál kultuszáról, elismerte más eszmék és stílusok létjogosultságát is. A tudománynak kellett elismerni és megmagyarázni, hogy van másféle költészet is, mint az, amelyik az élet látott és hallott valóságait fejezi ki. Az új költészet a maga érzéseit látomásokban éli ki, víziókkal, irreális képek hangulatával nem érzékelteti, hanem sejteti. Ez a sejtelmek új művészete. Ez az új köl-

tészet nem súllyal, méterrel mérhető reálításokból rakja össze a maga épületét, hanem mint a legtöbb szellemi tudomány az irracionális világ jegyében intuitív módon igyekszik megérteni a jelenségeket. A látható és kézzelfogható érzelmi élet felületén hiába keresnők Adyék világát. Ezek a versek művészi módon tárják elénk az ösztönember irracionális, káotikus érzelmeit, de ugyanakkor felragadnak a kozmikus végtelen felé. Ha egy geometriai képpel akarnók a régi-nek az új költészethez való viszonyát megvilágítani, arra kellene gondolnunk, hogy Petőfi gátszakítása után horizontális irányban bővült a költészet tárgyköre, Adyék pedig a vertikális magasságokat és mélységeket tettek költőivé.

Míg azonban mindezekig eljutottunk az ifjúság életes irodalma harcot vívott az irodalomtudománnyal. Anélkül, hogy felsorolnánk a harc minden mozzanatát meg kell említeni, hogy mindkét oldalon a jobb és baloldali kis sakálok egész serege igyekezett a maga, sokszor minden irodalomtól távolosó és inkább politikumra süllyedő eszméit népszerűsíteni. Közöttük dúit leghevesebben a harc. Pedig az ú. n. kritikai értékelésből jó lett volna ilyen alantas gondolatokat kihagyni.

Volt azonban ennek a harcnak egy másik, sokkal nagyobb eredménye. Kétségtelen, hogy minden nagy stílusváltás kedvezően befolyásolja a kritikát. A kritikának állást kell foglalnia az új stílussal szemben. Ez fejlődésre készíti, gazdagítja és alakítja az irodalomfelfogás, sőt magát az irodalomtudományt is. Az így gazdagodott irodalomtudomány újjáértékeli a mult század nagyjait: Petőfit, Aranyt, Vörösmartyt és Jókait. A XX. századra támaszkodó tudomány felismerte és szembeállította Petőfit a közvetlen előzményeivel. Felfedezte üldözöttségét, azaz azt az arcot, amely a XX. század Ady-irodalmából tekint felénk. Aranyban ma már nemcsak a népies költőt látjuk, hanem azt a másikat is, aki őse volt e mai moderneknek. Beteges, befeléévrző fáradt embert, aki az Őszikeket írta és a balladákat. Hiszen nem lehet véletlen, hogy Arany legtöbb balladájában a magával meghasonlott emberi lelket rajzolja. Vörösmarty nemcsak hazafias költő, hanem a Vén cigány írója is. Benne van a romantikus végesség és végtelenség tragikuma. A magát irreális képekben kiélő lelki meghasonlás. Mindezt Gyulai és iskolája nem vehette észre, mintahogy Jókaiiban sem látta meg a romantikus zsenit, aki tudatosan tért el a valóságtól, hogy egy ideális világot teremtsen. A példákat lehetne folytatni. Balassa Bálint, Csokonai, a kuruc kor költészete mind, mind átértékelődtek, amint a modern irodalomtudomány éles reflektorával világítottuk meg őket. Ezt a munkát az ósdinak szidott és maradinak csúfolt irodalomtörténészek végezték el. Az eredményre méltán lehetnek büszkék. Azóta az egész stílusforradalom lezárult és ma már, mint kivülálló, könnyebben mondhatunk ítéletet róla. Az új idők új dalait harsonázó fiatalok vezére bejutott a halhatatlanok közé. Az eredményesen végigküzdött stílus- és irodalom-forradalom után a

többieket is elismerte a magyar irodalomtudomány. A csatabárdokat elásták, az irodalom és élet halad tovább az új úton. Hogy az elismerés csak harcok után jutott a fiatalok osztályrészeül, az természetes. Az akadémia, a hivatalos irodalmi társaságok természetüknél fogva konzervatívok. Ezt hibáztatni botor dolog. Az irodalomtudomány nemcsak a múlt kell látnia, hanem a jövőt és a multat egyaránt. Nem szentesíthet minden irodalmi divatot. Sokan törnek pálcát az irodalomtudomány felett emiatt. Tévedés ez, amelybe igen sok íróember beleesik. Horváth János 1910-ben, Alszegehy Zsolt 1921-ben, Császár Elemér, Riedl, Zolnai Béla mind jóval előbb elismerték már és szentesítették Adyék stílusforradalmát.

Az idő halad, az élet megújul és új problémákat hoz, amelyek az irodalomban jelentkeznek. Az ifjúság halad az étellel és az irodalom új csapásának az irodalomtudományban is új irány felel meg.

BOGNÁR JÓZSEF

FALUSI LEVÉL

A magány, a csönd termékenyít. Természeti törvény, hogy a gondolatoknak a tudatalatti televényben kell érniök. És ha az ember, aki városi élet ritmusába behajszolt idegekkel falura megy pihenni, ha a lelke átvette a rusztikus csönd lágy, mélyebb ütemét, új muzsikák zsongának fel és nagyon sok dolgot egész más szemmel lát. Talán tisztább szemmel.

E sorok írója két dunamenti községet vall szülőfalujának. Doroszlovót és Bogojevót. Az egyikben nagyszülei éltek és rokonai éldegélnek, a másik pedig születési helye. Mind a két község lakossága túlnyomóan magyarok. Az egyikben sok a szláv elem, tutajos tótok kötöttek ki sokszor egy egész életre a nagy folyó bogojevói partján. A másikban még most is él a „német” kocsmá és a elnevezés, bár a doroszlovói „németek” maguk sem tudnak Hitler nyelvén, gyermekeik a szomszéd Szrpszki Mileticsen, Karavukovón és Odsacin tanulják meg a német szót. Van azonban francia vér is bennük. Elszász-Lotharingiai német telepések hozták magukkal annakidején. Doroszlovó gazdagabb, ott harmonikusabb az élet, a germán elem összetartási érzéke jobban érvényesül Bogojevóban több a romantika. Több a verekedés, több a lopás, talán mert szegényebbek és többet szenvednek itt az emberek.

A népviselet hasonlít a Kalocsa-környékihez. A leányok — milyen üdearcúak — a szivárvány minden színét magukon hordják. És a zsemükben is ezerfényű tűz ég. Az erkölcsök itt szigorúbbak. Tisztelik az anyaságot és a természet titkait. Az asszonyok és lányok hat-hét-nyolc szoknyát viselnek. Itt titok és tisztelendő a női-